

~~L. 1043.~~

B~~x~~

170.

L. 1043.

Lähelepanemine
inimlikust
eht
looduslikust armastusest,
ja tema feltfilistest
sõprusest ja rõõmusest.

Noortele ja wanadele lugemiseks soovitub.

ESTONORUM.

LJONPATENS.

G. Riphardt

Tallinnas.

Trükitud Gestimaa sinodi kirjadega.

1883.

suomenkielinen

suomalainen

183

suomenkielinen kirjallisuus

suomenkielinen kirjallisuus

Tsensuuri poolest lubatud. — Tallinnas, 21. Aprilil 1883.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

42919

Tallinnas

suomenkielinen kirjallisuus

1883

SIC. 800. 1700.
ESTONORUM.
L. 1700.

I.

Duba wanal ajal sai armastus kõrgeste auus-
tatud ja paganatest koguni kui Jumalaks seatud. Mitme
rahwa laulitud laulsiwad temast lobusaid lugusid
ja õnnistasiwad teda, kui oma õnne loojat; mõned
aga wandusiwad teda ka, kui oma õnnetuse toojat.

Uemal ajal ja iseäranis ka Gesti kirjawaras,
leiame wälja mõeldud juttusid, laulusid ja näitemän-
gusid, kus armastus otsegu pää-asjaks on; aga kahju,
et nendes luuletustes luisatakse sagedaste kõige narri-
maid ja õnnetumad liiderliku — ehk ütleme logeda
armastuse kujutusi, nii kui: abielu-rikkumisi, lahuta-
misi, wereärawalamisi j. n. e. — üht-waewa ja walu
kogu — otsegu oleks see kõik armastusest wälja kas-
wanud wili olewat.

Kõige niisuguste luuletuste ja kujutuste pääle ei
wõiks wäheteadja inime enam muud midagi mõtelda
ega uskuda, kui et see kõige suurem narritemp oleks —
armastada, et sellega wõiks kõige kardetawamat ja nar-
rimat olekut oma südamele ja elule anda.

Uga tõelikult tähele pannes leiame, et sõna ar-
mastus mitmesugust mõtet ja olekut oma sees wõib
kanda. Sest kõige päält on üks tõsine ja teine
paljas nimekandja liiderlik armastus. Ehk: kõik
ei ole mitte armastus, mis rahwa suus seks nime-

takse, waid see nimi saab sagedaste wäga halvaste ehk koguni kurjaste pruugitud. Nõnda auustatakse himu ja tiimalust mõnikord ka selle nimega. Üeldakse ka: „Ma armastan seltslikku elu, lustilikku pidu, pillimängu, laulmist j. n. e. Ehk ka weel: „Ma armastan wiina juua ja tubakat põletada, kaarta mängida ja tantsida j. n. e. Aga kui üeldakse: „Ma armastan oma peiufest ehk neiufest, abikaasat ehk last j. n. e. siis saame kohe märku, et wiimne ütelus tõeste armastuse nime wääriline on, esimene mitte.

Argu siis kohugu ega kahtlegu sellepärast mitte tõsised armastajad — puhas peiu ning eitsem neiu — endid tõsise armastuse sidemega ühendamast; waid trööstigu endid ikka sellega: et ühtegi suuremat õnnestust maailmas ei oleks: kui mitte armastada ei wõiks, kui mitte armastatud ei saaks.

Laulik laulab:

„Ei õitse nii kenast ükski lilleke,

Kui armastus, mis täitnud sul südame.”

Aga ütleb ka:

„Ei tuli sind walusam ka põleta

Kui armastus, mis kord saan'd sull haawata.”

1. Armastus ja armastama: mis see on?

Tõsine ja puhas inimlik ehk looduslik armastus on üks kallis eluwägi meie hinge sees, mida Jumal, kes ise armastuse alus ja hallikas, juba Eedeni ajas oma elawa õhuga inimese sisse puhus.

Tõsise ja puhtaste armastama on: ihaldama teise inimesega hingede ühendust, see on minu hing ihaldab teise inimese sees hingeks olla, saäl tundes ja tahtes, mõeldes ja tehes, otsegu omagi sees ja loodab teiselt poolt sedasama ka jälle vastu, et hinged wõiksiwad endid nõnda seespidises ühen-

duses wastastiku liigutada ja wahetada teineteise röömuft ja kurbduseft täeliku kaas-tundmisega osa wöttes. Tühidelt:

„Kaks hinge ja üks mõte,
Kaks südant ja üks tufsumine.“

Näitufeks: Üks õige ema, kes oma last tõsifelt armastab, tunneb ka oma lapse röömu ja walu otsegu oma sees olewat, ja mõnikord ehk weel palju suuremal meedul, kui laps ise, sest ta süda hüppab lapse röömu nähes, aga wäriseb ka ahastufes ta waewa ja walu tundes, nii et ei maitse söök ega jook. Nõnda on ka lugu kõige tõsiste armastajatega oma armsate wastu. Tõsine armastaja ihaldab oma armsaga nifugust ühendust, et iga hinge õhtamine ja liikumine, olgu see elu-õnne ja hääduse ehk kurbduse ja walu pärast, oleks otsegu üks hing, üks keha ja liikumine olewat.

Õnimeelik ehk looduslik armastus on iga rahwa juures, iga usufeisufe sees, iga keele peal ifka üks ja seesama; ja armastufe kõnet wõib ka üksufeisega palja filmawaatmife läbi kõnelda. Ta sibe on ka väga tugew ja wägew; sest ta ühendab kaks hinge, kes mõnikord teine teifest väga kangel, teine hoopis teifest rahwa sugust ja usufeisufest, nõnda üheks, et ei wõimuud, kui surm neid lahutada. Ta kifub mõnikord ka seisufte waheseinad, ühendab ritast waesega, würstlikku lossi alama urtsifuga ja teeb tühidelt õõlda — suurrt imet. Ta on kõige elu algus ja põhi; nii hästi ajaliku elule, usu elule, kui ka igawese elule. Ka elaja-riik, see on: kõik hingelised loomad ja — õpetatud meeste teadufte järele — ka taimne riik, nii kui: metsjad, wäljad, roosid, lilled, taimed j. n. e. peawad kõik armastufe wäge pruufima. Ta on üks elu-wägi, mis kõiti hingelisi elustab, üks walgus, mis iga pi-

medusesse võib tungida, üks soojus, mis iga külmuft võib kaotada, üks magusus, mis iga libedust võib vähendada. Ta on nii kallis warrandus, mille wastu rahagi oma wäärtolemise ära kaotab.

Nõnda on armastuse wägi igal ajal ja kõikis paikus, kus aga iganes elu ennast awaldab, tegewuses. Aga siiski öeldakse, et ta wägi peab õpetatud rahwa seas palju tugewamine walitsema, kui ilma õpetamata, ja selle järele peab Italia-maal palju enam ja tulisemalt armastatama, kui majal maailmas, sest Italia olla kõige kunsti ja ilu isamaa.

Aga ülepää on kõige ilusam metall, kus sees armastuse pärlid kõige paremine passiwad ning kõige selgemine säravad, ilma süüta noorus. — Noorus, jah noorus on meil kõigil otsegu ilus unenägu, mis meiteft lendes mööda läheb. Nooruses punetab ennast mõnikord esimene armastuse koidu-puna ilma süüta häbi tundes kristalli selguses ja diamanti hülguses, mis meid paneb pühaliku imekspanemisega järele mõtlema. Külap mõnigi hallpää võib surma-woodi pääl weel wesiiste filmadega oma abikaasa lät pigistades mõelda, kuidas ta teda juba lapsepõlwe mängude ajal on hakanud iseäraliku tundmisega, tähelepanemist ja enam lugupidamisega hulga teiste seast ära nägema, kus juures tal ehk mõnikord puna palge tõusis, süda tugewaste tuffsus ja ta wähest weel rõõmu ehk kurbduse pisarad mööda palgeid maha weeresiwad, aga ise sääl juures wähest weel ei teadnud, kust see tuli, mis pärast see nõnda oli ehk, mis ülepää armastus, see õis ja abielu, tema wili, tähendab.

Nooruses hakkab Nadama poegade ja Gewa tütarde esimene koidu-puna punetama, ja armastuse päike tõuseb kõige kõrgema ja selgema paistusesse, kus ta otsegu Mai-kuu soojuses armastuse aeda elustab ning ilus-

tab; aga nooruses saavad ta sagedaste terged ja ras-
 ted pilved seda päikest pimestama. Jah nooruse ar-
 mastuses saab palju küsimise-märko õhtamise-märkideks
 ümber muudetud. — Sest palju on, kes ei tea ega
 taha tõlise armastuse ja himu ja kiimaluse wahete wahet
 teha, waid segawad neid ära, ja niisugusest armastuse
 teotamisest ning wale-armastusest tulewad kõikisugused
 rumalad, kurwad ja ka hirmsad, nõnda nimetatud —
 „noorte inimeste äpardused ja langemised“ ihu ning
 hinge poolest.

Tõsine ja puhas armastus ei salli midagit wõe-
 rast ega rumalat mõtet oma kõrwas; sest kus mõte
 liiderlikul kombel weel mölgub, jääb ei ole tõsine ar-
 mastus mitte täieste põlemas. Tõsine armastaja ei
 soowi mitte oma armsat omale üksnes lõbusaks aja-
 wiiteks pidada, ennast tema, kui kenaste maalitud
 pildi üle ajuti rõõmustada ehk teda ainult oma hi-
 mude kustuseks rõõmustada — ta armastab ja ka
 a uustab teda, kui oma kõige kallimat maapäalist
 wara. Ja püüab temaga oma südame ja hinge elu-
 käiki nõnda ühendada, et neil täieline wastastikku
 kaastundmine ja osawõtmine üksteise rõõmust ja kurb-
 dusest mõiks olla, ja sellelõuguse seisuse sees soowiwad
 nad üksnes olla ja sellese ka igaweste jääda.

Pealegi on tõsine armastaja oma armsa wastu
 armastust üles näidates wäga õnnelik, — ta tunneb
 oma hinge sees magust rahu ning rõõmu, ja näeb
 waimus oma soowitud tulewikku otsegu lilledega ehi-
 tatud olewat. Selle läbi saab armastuse siide ikka enam
 ja enam kinnitatud, armastajate mured ning waewad
 kõik unustatud ja otsegu taewalik olek ning hääbus juba
 siin ilmas neile maitsta antud. Nõnda on ühend-
 tud meel hingedes ühe sõnaga öelda: armastus.

2. Mõni ütetus noortele armastajatele.

Nooruse armastuses on fagedaste kõige õnnelikumad ja waimustawamad tunnid need, kus armastajad teine teisele ei ole veel suuga truust tunnistanud, aga silmist ja palest juba armastuse koidu-puna wäga heledaste kumab. Aga kahju, et selle esimese armastuse koidu-puna järele mitte igaford tõsine armastuse päike abielu hääks ei tõuse, waid mõni mõtleb muudu oma armastusega ja südamega nagu mängida; aga mõnel on esite kül ka tõsine nõuu ja pärast näitab see tal ometi effitus olewat; mõni jälle teeb seda koha meelega wale ja pettuse kätte al. Niisugused effitused ja pettused — peame kül häbiga tunnistama — juhtuvad enamiste peiude poolt tulema, mis neidudele fagedaste suurt kurwastust ja südame walu teewad. Suur ja raske on ella ning õrna südamele seegi effitus, kui teda kellegist armastatakse, aga temal ei ole wõimalik wastu armastada. Veel suurem ja raskem on selle õnnetus, kes kedagit südamest armastab, aga saab korraga ära põlatud. Aga kõige suurem meelearahetmine on fellel, kes ennast truui ja õrna armastusega on oma mõeldud armsale abielu hääks kõigega koguni ära annud ja töotanud, aga see temale wiimaks teotawal kombel selga pöörab ja häbiga teda maha jätab.

Sellepärast oleks iseäranis noortele armastajatele järelefiisaw teadus ja rohi wäga soowitam, mis nõnda käib: Kes tahab oma armastust kibuwitsadest ja ohakatest puhastada, nendest torgitud haawu parandada, teda kõige puhtamale ning elule ja ilule ülendada, — see wõtku omale selle tarwis a u u s a = e l u aptekist üks toosi täis tõsidsust.

Tõsise armastuse palawust ei wõi mitte wers-

tade laugus armastajate südametes jahutada, ei aastate ajad unustada, ega unenäudki segada. Ja tõsine armastus üksnes ihaldab armastajate wahel hingede ühendust ehk ühendatud armastust, ja ühendatud armastust nimetatakse abieluks. Abielu armastuses wäheneb küll sagedaste aegamööda väljaspidine hiilgus ning üleliigne palamus; aga selle wastu jääb ta seespidises elus palju tugewamaks, kindlamaks ja kõwemaks, et kõik elus ettejuhtumad wiletsused ning häbad ühendatud armastuses palju tergemad kanda on.

3. Abielu armastuse hakatus ja kestmine.

Südamelik wastastikku käepigistamine on kui wiimne sõpruse kinnitamine; aga on sagedaste ka esimene samm tõsise abielu armastuse tee pääl.

Kui päike tõuseb, siis wäheneb kuu ja tähtede walgus — kui armastuse päike peiu ja neiu südames abielu hääks tõsiselt tõuseb, siis wäheneb neil ka üks-wahe sõbrade sõprus ning unuwad muud kaunid uudised. Nende mõtted mölguwad, kõik muid asju unustades, oma armsat aga alati südame pääl kandes ja waimu filmade ette maalides. Esimene armastuse palamus äratab nende sees niisugust waimustawat olekut teine teise wastu, mille juurdes neil see aeg kõik muud väljaspidised ilma asjad otsegu surnud näitawad olemat. Nad ihaldawad üksnes teine teisega seespidist kaastundmist, kaasmõtlemist ja tõsist kaasarmastust, ehk lühidelt: hingede ühendust.

Sääl jõuab wiimaks see paradisiilik tunnife, kus ühe weikese „jah“ sõnakele ning waimustawa suuandmisega nende hingede ihaldamise luba kui pitseriga saab kinnitatud. Aga selle weikese „jah“ sõnakele ning suuandmise läbi ei ole üksi nende abielu sisse

uut ja ime wägewat armastuse wäge ning tegewust läinud, waid läheb nendest läbi ka nende järeltulewa sugu põlwehesse, kes niisama saawad armastama, kui nemadki.

Uuu ja rikkus teewad ka inimese ning ebielu õnnelikuks; aga siiski suurem meister selle peale on — armastus. Tõsine wastastikku armastus on kõige kindlam, parem ja kallim elu-õn ning hädus; ja niisugust abielu, kus armastus on käemeheks, auus elu maja sõbraks, Sumala kartus ja armastus ülemaks juhatajaks — niisugust abielu mõib pühaks põlweks nimetada, kus armastuse died kõige kauemine wilja saawad kandma. Ja niisugune püha põli saab päälegi weel lastega, kui kõige kallima ja kindlama abielu kindidega ja pantidega röömustatud ja kinnitatud, kus armastus ennast ema südames oma laste wastu kõigest kõige kindlama kraadini üles saab näitama.

Tõsine abielu armastus on kindel kilp väljaspooliste päaletungiwate kurjuste wastu, ja ka kallis troost kõige libedamas kitsikuses ning walusamas wiletuses.

Uga abielu armastus on ka armastajate eluigade järele mitmesugune, kas palaw ehk paras, tõsine ehk heitlik. Door abielu armastaja, kes elu-juhtumistest weel wähem õpetatud on, alustab oma armastust mõnikord Mai-kuu ilus ning palawuses, ilma pilwita, ilma külmeta, jah — ilma waluta. Ta armastab, et tal elu on — muud rehuungi ta wahest omaga ei pruugi. — Reskealine abielu mees ehk naene, kes wahest oma elus juba häid ja paha päiwi läbi teinud, ei armasta kül enam nii palawalt, aga palju tõelikumalt, kindlamalt, ettemaatlikumalt; elus ettejuhtumised on teda targemaks koolitanud — ta peab aru oma majapidamisest. — Wanad abielu hallpääd, kes sa-

gedaste, kui wanad puud, maailma tuultest ning tormidest wintsutatud, mis läbi nad oma elurammu ja sellega ühtlase ka armastuse haljast oksadest ning läikwast lehtedest palju on enneaegu ärakaotanud, — neile asub selle asemele rahutu ja nurisew tigiduse ning kadeduse-waim enam walitsema. Aga on ka wanu hõbepääsid nähtud ja imekspanemisega tähele pandud, kelle silmist ja südamest weel üsna eluõhtu ligidal imemiisil armastuse ehawalguš wastastiktu kumas ja lapselit alandus sääl juures walitjes.

4. Üleliigse armastuse wead ja walud.

Mis liig, on ikka liig. Rafinus ja korrapäraline olef on igas asjas pääsfi, nõnda ka armastuses. Kes tahab oma pikkal eluajal alalise suuandmisega ning kallistamisega armastuse tuld järgest kõige suuremas palawuses õhutada, selles võib see mõnikord enne eluõhtud ära nappida ja ühtlase eluõhtut ka ligemale tuua; sest mis üleliiga põleb, see ka enneaegu wäheneb.

Sahaara liima kõrbes ja Pampas'i rohu lagedikus istub reisiija oma kameli ehk hobuse warju maha, et ennast palawa päitese paistusest jahutada — nõnda ka armastaja katsugu wähest rafinuse ja rahu warjus oma armastuse üleliigset palawust jahutada.

Targematest inimestest ja tohtritest on aja jookul tähele pandud, kudas sagedaste täiskaswanud ning täierammulised noored tütarlapsed korraga otsegu närtfima hakkawad ja tiiskust ehk mõnda muud parandamata haigust saawad, mis neid surmale saadab, ja see peab kõik sest tulema, et nad ei ole oma üleliiga põlewale armastusele wastuarmastust leidnud ehk neil tül selle tarwis loomuse poolest otsegu woli-kiri kätte oli antud.

Nõnda võib ka üleliiga põlew armastus meeste-

rahvast hätilise surmale saata, olgu seks paar näitust. Üks noor neiu lastis oma noort peit enese peale väga kaua oodata, mille juurdes peiu armastuse tuli kõige kõrgema kraadini palawaks läks, ta süda hakkas väga tugewaste tufsuma, puls ilma lugemata lööma, weri tõusis pähe, nägu punetas ja silmad läikisid kui klaasid, mille juures korraka neiu tuleb, — ta jookseb temale vastu, hakkab ta kaela ümber, karjub waluga ja — sureb. Teine kord hakkas ühe noore mehe armastus ühe tütarlapse vastu üleliiga põlema, aga see ei lubanud temale miski wiisi pääl wastuarmastust, mille pääle ta ennast wiimaks tütarlapse jalgade ette maha heitis ja põlema armastusega hinge heitis.

Armastusele saawad tema truud alamad igauks midagi ohwerdada, olgu kas oma rahulikust elust, rikusest, häast põlwest ehk terwisest. Iseäranis abielu naene peab oma pale ning keha ilu ja kallist terwist — armastusele ohwerdades — waewa ja waluga wahetama.

Aga siiski armastama ja armastatud saama näitab inimese lastele kõige ilusam ning suurem õn olewat.

5. Armastuse wiisid ja iseäralikud olekud.

Kes soovib, et teda peab armastatama, see ei pea mitte üksi keha ja pale, waid ka südame ja eluwiihede poolest ilus olema.

Sagedaste on abielu meeste ja naeste wahel see ütetus kuulda: „Ah, ja ei armasta mind mitte nõnda, kuidas mina sind!“ Aga see on mõnikord ilmasüüta õigusega tõsi, ja peabki nõnda olema. Sest nad wiivad teineteist kül igauks omalt poolt ühesuguse tahtmisega, aga ometi loomu poolest teine teise wiisi pääl armastada. Meesterahwa armastus on palju järjum, heitlikum ja sääl juures enam walitseja ning kasu-

andja waimus; aga selle wastu on naesterahwa armastus, Eskimo onnist kunni wärsti lossini, päikese sarnane, mis kül pikkamisi soojendab, aga siiski enam läbi tungib, ja seal juures on ta päälegi allabeitlik ning käsualune. Ta annab ennast kõigega, esite kui tütarlaps ja neiuks, siis kui abitaasa ja laste ema, oma mehe hooleks, ja see on ta jumaliku püha seaduse järele õige.

Mees mõtleb ja ütleb ehk mõnikord: „Ta on minu! Ta peab mind armastama! On ta ka minu wäärt? Kas ma olen tema läbi ka õnnelik? Anna ennast kõigega minu hooleks!“ Aga selle wastu naene: „Mina olen tema! Ta armastab mind! Ma annan ennast kõigega sulle! Kas ma peaks ka sinu wäärt olema?“

Tuleb ka ette, kus naesterahwas kareda meesterahwa ja meesterahwas õrna naesterahwa olemisega armastawad, aga see näitab kui loomuse eeskitus ehk wiga olewat. Siiski öeldakse ja tõendatakse, et iga inimesel isewiisi armastus olla, mis kõige wähemast rahwa sugude ja ihu wõi were-karwa järele nõnda on.

Nõnda on walfja werega inimestel õrn armastus, mis ennast kõige vähema rõõmu ehk kurwastuse juures punastab ning filmist mõnikord pisaraid weereda lasseb. See armastus on kõige puhtam ja truim, mis ennast ka alandlikult oma ligimese ja Jumala wastu üles näitab.

Teine neist tähtsamatest on suurustleja armastus, mis enamiste pruuni werega inimeste juurest leida on. — Selles armastuses on üks osa päris- ja kümme osa iseene-armastust leida. Nii kaua, kui ta kellegist saab pisut osatud, siis on, „tuli taktus,“ kus armastus ennast koha waenuks ümber muudab.

On ka wähe- ja nõdra-armastusega inimesi, kellel kahetsateistkümme eluaastaga armastuse päike tumedaste

paistma hakkab ja neljakümnema aasta ümber jälle ehase ära kaob.

Ja on ka neid, kes palawa armastajate käest seletust nõuavad, mis moodi tu ndmine olla — armastus.

Kergemeelise ja liiderliku armastusega inimesi on nii hästi meeste kui ka naesterahwa seas leida; aga süüsi peame naesterahwa auuks tunnistama, et kõige puhtam ja selgem, tõsisem ja truuiim armastus ennem naeste kui meeste südames ilma segamata elustab, ja kõige suuremas selguses ning palawuse paistuses pesitab.

6. Armastuse waenlased.

Kõigest hädast ja walust, mis siin maailma hädaorus oma mitmesuguses olekus nii palju on, kui liiwa mere ääres, peab armastus kõige libedamini kannatada saama. Ta nutab ja leinab, ägab ja ohkab, kaebab ja kannatab alati rohkeni oma waenlaste haawade al, kui muud waimu jõuud ja ihu liikmed.

Kõige suurem ja hirmsam armastuse waenlane on surm, mis, olgu pruutpaari-, abielu-, wanemate-, laste-, wendade ning õdede- ja sõbrade-armastusesse kõige rängemaid ja sügawamaid haawu lööb. Neid haawu ei wõi sagedaste kõige maailma rikkus ja wara, ei ilu ega häädus parandada; ja ei ole ka wäga imeks panna, kui õeldakse oma armsa lahkumise pärast nõdrameeliliseks jääwat, ehk leiuntes hauda järele minemat.

Uga mõni kergemeelne ja ilma ettemõtlemata inimene haawab ise oma ja ka teiste armastust. Ta mõtleb ja ütleb ennast abielusse andes — ilma tõsisest armastusest hoolimata: „Läheb tudas ta läheb, parem ikka kedagi, kui midagi!“ Ta loodab ennast abielu läbi otsegu ühte töötud maale ehk paradüüsi saawat, ilma et neil jääl tõsist wastastikku armastust ja kannatust tarwis oleks. Wiimaks näeb ta neid mõeldud

ja oodatud paradisi väravad omal lahti minemat, aga leiab nüüd ennast harimata wiljapuu ajast, kus ka palju ohakaid ja nõgeseid kasvavad, mis teda torgivad ja kõrvetavad, aga teda ta siiski peaks katsuma kannatlikult, hoolega ning murega ära lüüa ja kaotada. Ta vihastab ennast seda nähes ja tundes, tõe sap segab ennast magusa armastusega ära ja „abielu põrgu“ on valmis, mille peale sagedaste teineteisest lahutatud elu ehk päris abielu lahutus tuleb.

Sagedaste tuleb ka seda ette, et vanemad oma laste waenlasteks see läbi saanud, kui sunnivad neid rikkuse ehk eluseisuse pärast nendega abieluse heitma, teda nad mitte tõsisest südamest ei või ega taha armastada, öeldes: „Kül ta pärast teda armastama hakkab!“ ehk: „Kus ta pääseb, ta peab teda armastama!“ ehk nad armavad armastust muidu tühjaks ning kõrvaliseks halpuse orjaks. Aga see nõudmine on vanemate poolest kõige suurem ja kahjutegewam rumalus ja armastuse hukkamine; niisama, kui keegi tahaks külma põhjamaale jää tükkide wahel roosid istutada.

Üks suurematest ja kurjematest armastuse waenlastest on liiderlik elu, mis kui külge hakkaw pidali töbi sagedaste armastust ära rikkuda püüab, kui mitte aegsaste tõsiduse ning truuduse tohtrite käest ei saa abi nõutud ja auusa elu aptekist rohtusid priugitud.

Ka kahtlane meel ehk kiivastus (Eifersucht) on sagedaste abielu armastajate wahel, olgu kumma poolt tahes, üks paha ja kardetaw armastuse ning rahuliku elu rikkuja ehk waenlane.

Nõnda ei salli truu ja tõsine inimlik ehk looduslik armastus iialgi sundimist ega solkimist; waid nõuab kõige suuremat priiust, kõige selgemat puhtust, kõige palawamat, truimast ning tõsisemat wastuarmastust.

On mis on, aga füiski kõige suurem rõõm, kõige täiem õn, kõige magusam magusus, kõige hülgavam pärli, kõige rohkem varandus, jah veel enam: ta igawene elu ja igawene rõõm ilma rajadeta on meil üksnes armastuse hallikast leida, mis siin inimliku armastusega alustab, jumaliku armastusega ennast ühendab ja Jumala armastuse läbi saäl ükskord saab ülendatud. Ja kes sellest midagi öiete ning täieste teada ja aru saada soowib, see peab seda ise elus tundma õppima ning läbi katsuma.

II.

Sõprus.

Armastuse kõige ligem feltšiline on sõprus. Ra tema nimi saab rahwa suus sagedaste turjaste pruugitud. Iga wastastikku käeandmine, üksteise juures mõerfil käimine, ühes koos lustipidamine, söömine ja joonimine ei ole igakord mitte tõsise ja puhta sõpruse tähendus; waid sagedaste — sugulaste sõprus armamata — wastastikku toimetamiste, kaubaajamiste ja teenistusesse puutum wäljaspidimise-tutwustus, mis enamiste oma kasupüüdmiste ning saamiste kinnitamiseks sünnib, ja wabest nii kaua kestab, kui tummagailt poolt weel midagi kasulikku rehnungi saäl juures leitakse. Niisugust wale-sõprust leiame meie, ligemalt tähele pannes, ilma armastuse, halastuse olewat; aga selle asemel wahiwad saäl kawaluse ja silma-teendri tembud selja taga.

Tõsine ja puhas sõprus, mis inimeste elu illustab ning löbustab, südant ja waimu ülendab, waga elu kumbeid äratab, igas elujuhtumises hääd nõuu ja troosti, julgust ja kannatust annab, ei leia omale mitte iga inimise juures asupaika. — Ta elustab

ennast enamiste häda ning wiletsuse tules puhastatud ja auusa elu kombedega ehitatud südames, kus ka armastus ja truus temale käemeesteks seisawad.

Rõige tõsisemaks ja kindlamaks sõpruseks jääb see, mis juba noores põlwes sõprade wahel on idanema ning kaswama hakanud, kus lapselik süda weel wähem kawaluse ning pettuse umbrohuft rikutud on, ja kus ilma süüta lapseliku awaldusega teineteise elust ja olekust sõpruse kinnitamiseks osa saab wõetud. Aga koguni teine lugu on wanemas põlwes sõprust sigitada ja kinnitada, kus juba elujuhtumised mitme walesõprade pettust ja sõpruse ärasalgamist nähes ja tundes on usaldust rikkunud ehk koguni ära kaotanud.

Tõsiseks sõbraks armaku ja pidagu igaüks omale ikka ennem seda, kes eluseisuse, ajaliku wara, südame- ehk waimu-elu poolest temaga peaaegu näitab ühe pulga pääl olewat; niisuguste sõprade sõprus saab kõige kindlamine ja kauemine kestma, ja ei saa ka sõpra häda ning wiletsusse sisse mitte maha jätma.

On keegi omale niisugust tõsist ja truui sõpra leidnud, siis katsugu teda ka armastusega auu sees pidada, ka siis, kui õnnekorral juhtuks sõbrast eluseisuse, ajaliku wara, pää- ja südame-tarkuse poolest üle käima; ja ka siis jälle, kui sõber on õnnetuse korral oma eluseisust, ajaliku wara ja wäljaspidist läikimist ära kaotanud.

Paljudest sõbrustajatest on seda nähtud ja imeks panemisega tähele pandud, et nad oma sõbrast enesest suuremat ei hooligi, waid enam tema rahakotti ja kõrgemat eluseisust auustawad; sest kui rahapung juhtub tiiskusesse jääma ja wäljaspidine hiilgus tumedaks minema, siis on sõbrad enamiste — kadunud.

On küll tõsi, et wäga wähe rahwa seas niisugusid

fõpru leida on, kes oma õnne ja teise õnne ja teise õnnetuse-õrral weel lähed sõprust pidada. Sellepärast katsugu iga mõistlik ja puhtama südame-tunnistusega i nimene seda kallist seemet, mis oma sõbra waesuselt ei häbene, alal hoida. — Tõsine sõprus on enam wäärt mõnikord, kui wendade ja õdede tuim armastus. Ta annab hääd nõuu meile kahtluses, troostib ning rõõmustab kurwastuses, aitab ning kohendab wiletsuses. Aga ärgu keegi oma truui sõbra sõprust mitte kurjaste pruukigu, temalt midagi rohkem ja sagedam nõudes, kui priitahlikult temal wõimalik on; waid igauks katsugu wastastikku toimetamistes ja andmistes ühetasast kaalu pidada. Sagedaste tüdineb heldem ja rohkem andja ära ning jääb kibedaks, mis mõnikord sõprust sunnib katti murdma ja sõpra maha jätma.

Mõni iseene armastaja ütleb: „Mina ei pruugi kellegiga sõprust pidada, sest ma saan ilma selleta läbi.“ Aga ometi igal elust lugupidajal ja ligimeste armastajal peaks neid paar tükki olema, kes juhtuwal õnnetuse-õrral troostiks ja wiletsuse päiwil abiks oleks, kas sõna ehk teoga; ja iga rahwalik mees wõib omale wäga kergeste paar tõstist ning truui sõpra leida.

Auuahne, ihnus ja oma kasu püüdja inimene ei saa uialgi kellegi tõsiseks sõbraks.

III.

Rõõm.

Rõõm on meie seespidiste tundmiste ja südame ehk waimu elu awaldamine. Ta ärkab ja elustab ennast meie hinge sees meelepäraliste, armsate lenade

ja kallide ehk ka naljakate asjade ja teaduste nägemise ja kuulmise läbi.

Rõõm teeb inimese meelt lahteks, südant kergeks, ihu ja waimu jõuudu tugewaks. Hingamine läheb kergemaks ja kärmemaks, were jookseb sagedamaks, nägu punetab, silmad hiilgawad ja jääwad niiskeks, muskolid paisuwad ja — inimene tunneb oma waimu sääl juures waba olewat, mis teda sunnib naljatama, kõnelema, laulma, hüppama ning tantsima. On rõõmustaw asi ehk teadus päälegi kentsakas ja naljakas, siis asub weel rõõmu priitahlik seltsimees naer sinna juurde, mis kutistawa krambi sarnatse olewiga näo muskolid tõmbab ja selle läbi näo seisust muudab.

Weldakse, et üleliigne rõõm peab mõnikord inimest krampide läbi tummaks tegema, ja ilma ette teadmata suur ja häkiline rõõm wabest koguni surmama, mis ehk wäga haruldane ja iseäralik juhtumine wõib olla.

Süüski on puhas rõõm, kui ilus ingel meie hinge sees elamas, mis meie elu ilustab, terwist kinnitab, südant kergitab, hinge ülendab.

Palju inimesi on, kes — oma loomu poolest ehk ka halwa kaswatamise läbi rikunud — niisugused on, et ei tunne ega salli koguni puhast rõõmu; neid wõib tuimaks ja tighedaks nimetada. Puhas rõõm on sagedaste, kui lahti lõõnud armastuse õis; sest kui meie rõõmsad oleme, siis oleme ka iga hää, ilusa ja kasuliku asja edendamiseks walmis, mis meie ligimeeste ehk suguwendade ja õdede hääks tuleb. Rõõmutujul anname meie ka ennemine oma waenlasele andeks, lepime wihamehega ära, räägime tõt ja õigust, teeme sagedaste palju häid tegusid. Sõnus on ka rõõmutujul heldem, kõwa südamega halastaja, toores inimene sõbralik. Mis meel ja mõistus ei wõi sagedaste korda saata, seda wõib rõõm teha. Kui palju

häid ja ilusaid tegusid oleks maailmas tegemata jäänud, kui mitte rõõm ei oleks meil äratajaks olnud. — Aga ka auuahne ja oma kätse püüdja tunneb rõõmu, kui ta püüdmine on täide läinud. Nõnda saavad ka kõik rumalad nõudmised ja püüdumised sagedaste üürifesele wale-rõõmule aetud, ehk see küll kui pisuke ja tume küündla walgus suure särawa päikese wastu on.

Nii kui naer ennast sagedaste rõõmule priitahtlikult seltsiliseks patub, nõnda ka nut. On nähtud orna ning õuneliku pruudi ja sügawaste liigutatud ema filmist pisaraid weewat. Aga ta ilmub enamiste ilma ootamata suure ja häkilise rõõmu juures, kus keegi oma armsat näeb surma suust pääsenud olewat, ehk kui keegi tunneb, et ta mitte selle suure rõõmu wääriline ei ole, mis talle osaks on saanud.

Rõõmu äratajad asjad wõiwad meil väga mitmesugused olla, nii kui: üks fõrd armas pruut ehk abikaasa wõi mõni muu inimene, teinefõrd looduse ilu ja inimeste kunstid; mõnifõrd ilusad mängud, laulud j. n. e. Ehk wahest ka wähemad ja alamad asjad, nii kui: ilus linnu laul, roosid ja õied, pildid ja muud ilu-asjad ning kaunid teadused.

On selle inimesele, kes ennast iga suurema ja ka wähema kauni asja ja teaduse üle wõib rõõmustada, selle filmist alati rõõmu-päike igaühele wastu paistab ja selle suu ning süda tööd tehes ehk teed käies rõõmu-laulud laulab.

